

Ненад Спасојевић*

Институт за политичке студије, Београд

Андреа Матијевић**

Институт за политичке студије, Београд

КЉУЧНИ ИЗАЗОВИ ЕКОНОМИЈА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА У ФИНАНСИРАЊУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Сажетак

Овај рад испитује у којој мери се економије Западног Балкана настоје суочити са проблемима у области одрживог развоја, кроз анализу њихових политика и приступа у постизању економских, друштвених и еколошких циљева. Спровођење одрживог економског развоја захтева синергију економског раста и развоја, праћеног заштитом животне средине. Истраживање обухвата преглед главних инвестиционих стратегија и приоритета које су ове државе спровеле у последњих десетак година, узимајући у обзир специфичне националне контексте, институционалне капацитете и међународне обавезе. Рад испитује степен усклађености пракси улагања са Циљевима одрживог развоја дефинисаним од стране Уједињених нација односно у оквиру Агенде 2030, као и усклађеност са политикама енергетске транзиције и заштите животне средине Европске уније. Резултати показују разлике међу овим економијама у погледу фокуса њихових инвестиција, али и одређене

* Имејл адреса: nenad.spasojevic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-8677-3834.

** Имејл адреса: andrea.matijevic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0001-8638-7653..

заједничке изазове као што су ограничени ресурси и макроекономска нестабилност. Рад закључује да, иако постоји напредак, неопходна је дубља интеграција одрживих пракси у националне стратегије како би се постигли дугорочни развојни циљеви. Већа спремност влада држава кроз већа улагања у различите пројекте засноване на принципима одрживог развоја креира и развојне шансе за државе Западног Балкана што последично може подстакнути њихов одрживи социо-економски развој.

Кључне речи: *Западни Балкан, одрживи развој, Европска унија, заштита животне средине.*

УВОД

Улагања у одрживи развој представљају један од најважнијих глобалних приоритета, с обзиром на растуће економске, социјалне и еколошке изазове. Савремени теоријски приступи наглашавају потребу за интегрисаним приступом који обједињује економски раст, социјалну укљученост и заштиту животне средине како би се обезбедила дугорочна одрживост (Sachs 2015; Raworth 2017). У том контексту, државе Западног Балкана, које се налазе у процесу економске и политичке транзиције, представљају специфичан пример региона где се изазови одрживог развоја преплићу са потребама за структурним реформама и испуњавањем међународних обавеза (World Bank Group [WB] 2020). Истраживања указују да су улагања у области енергетске ефикасности, обновљивих извора енергије и инклузивних друштвених програма кључне за превазилажење развојних диспропорција и приближавање региона циљевима дефинисаним у Агенди 2030 (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD] 2023; European Commission [EC] 2022). Ипак, ограничени ресурси, недостатак институционалних капацитета и политичка нестабилност и даље представљају значајне препреке за испуњење ових циљева (Zhan and Santos-Paulino, 2021). Овај рад анализира у којој мери државе региона улажу у одрживи развој, посматрајући истовремено њихову усклађеност са глобалним и регионалним стандардима и могућности за унапређење развојних стратегија.

Рад се фокусира на анализу финансирања одрживог развоја у државама Западног Балкана, са посебним освртом на њихову усаглашеност са Циљевима одрживог развоја Уједињених нација и политикама Европске уније. Значај истраживања лежи у чињеници да ове државе истовремено настоје да убрзају економски развој и постигну одрживост, што захтева ефикасно коришћење расположивих ресурса и примену иновативних стратегија. Основни циљ рада је да процени ефекте улагања у одрживи развој на економски раст, социјалну инклузију и еколошку одрживост у државама Западног Балкана. Конкретно, настоји се спровести анализа обима и врста улагања у кључним секторима кроз идентификацију заједничких изазова. Ово истраживање, квалитативно по природи, заснива се на компаративној и дескриптивној анализи, користећи податке из секундарних извора, укључујући извештаје УН, Светске банке и Европске уније. Анализирани су и статистички подаци и националне стратегије држава региона.

Након увода, у делу рада посвећеном теоријским оквиру, анализирају се основни концепти одрживог развоја, затим се испитује улога државних институција и јавних финансија у постизању одрживости у теорији и емпиријским студијама, као и регионална специфичност Западног Балкана. Трећи део рада пружа дубинску анализу тренутног стања у државама региона, кроз разматрање економских индикатора, сектора који привлаче нова улагања и изазова са којима се ове државе суочавају. Посебна пажња посвећена је процени ефеката улагања на економски раст, социјалну укљученост и заштиту животне средине. Закључак сумира кључне налазе, указује на заједничке изазове и могућности, и пружа препоруке за унапређење политика и пракси финансирања, истичући значај дубље интеграције одрживих пракси у националне стратегије развоја.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Другу половину 20. века карактерише развој нових регионалних и глобалних изазова. За већину њих решења и даље не постоје или пак недостаје довољно воље за њиховим решавањем. Еколошки проблеми и могућности за одрживим функционисањем света зарад опстанка врста једни су од савремених изазова. У сада већ чувеном извештају чланова Римског клуба (*The Club of Rome*) из године 1972. под називом Границе раста (*The Limits to Growth*), указано је кроз

закључке на ризике од трендова развоја и коришћења ресурса. Како су тада истакли аутори, у наредним деценијама одрживост ће бити нарушена достизањем граница раста (Meadows et al. 1972). Исте године услед све већег раста еколошких проблема у Стокхолму је одржан први значајнији догађај под окриљем Уједињених нација (*United Nations*), Конференција о човековој средини (*United Nations Conference on the Human Environment*). Овај догађај сматра се прекретницом у даљем организовању и решавању еколошких и са њима повезаних проблема на глобалном нивоу. Тачно 20 година од Конференције у Стокхолму, Уједињене нације организовале су Конференцију о животној средини и развоју (*United Nations Conference on Environment and Development*) у Рио де Жанеиру. Конференција је имала вишеструки значај усвајањем различитих декларација и конвенција, а између осталог и Агенде 21 (*United Nations Sustainable Development Agenda 21*) која је представљала план за акцију у домену одрживог развоја (Green 2001, 390–391). Иако је Агендом 21 одрживи развој добио димензију којом се практично подстиче акција, неизоставно је вратити се коју годину уназад тачније у 1987. када је Светска комисија за животну средину и развој (*World Commission on Environment and Development*) усвојила документ под називом Наша заједничка будућност (*Our Common Future*) познатији и као Брундтландин извјештај (*Brundtland Report*). Овим извештајем дата је и дефиниција одрживог развоја где се каже да: „човечанство има способност да учини развој одрживим како би се осигурало да задовољи потребе садашњости без угрожавања способности будућих генерација да задовоље своје сопствене потребе” (*United Nations [UN] 1987*). Настанку, али и каснијем развоју овог термина сведочиле су научне и стручне дебате. Посебно се може истаћи поларизација ставова кроз песимизам Римског клуба који је „драматизовао” нарушавање еколошке равнотеже и са друге стране оптимизма економиста и технократа који су веровали у могућност превазилажења ограничења. Све већа превага у научној сфери да је природна равнотежа нарушена, довела је до веће прихваћеност става да је неопходан нови приступ човечанству (Mebratu 1998, 503–504; Рапаић и Матијевић 2022). Иако је дефиниција одрживог развоја прихваћена од међународних организација као нова парадигма у развоју, поједини аутори јој оспоравају одређене недостатке. То се пре свега односи на њену двосмисленост, изузимање физичких закона природе, некомпатибилност између одрживог развоја и економског

раста, или пак неопходности за лингвистичким одређењима и разликама у одрживом развоју и расту (Ruggerio 2021). Међутим ова дефиниција као таква и данас остаје у свом изворном облику у употреби, док је сам концепт у погледу препознатљивости место временом „уступио” циљевима који треба да омогуће његово постигнуће.

Радећи на подстицању решавања бројних друштвено-социјалних проблема широм света, Уједињене нације су све више развијале концепт одрживог развоја. Тако је може се рећи и симболично, 2000. године усвојена Миленијумска декларација Уједињених нација (*United Nations Millennium Declaration*), а наредне године јој је придодата Мапа пута за имплементацију (*Road map towards the implementation of the United Nations Millennium Declaration*). Декларација се базирала на остваривању осам циљева до краја 2015. године. На основу базичних наслова Миленијумских циљева развоја (*The Millennium Development Goals*), примећује се да се њима у највећој мери фокус ставио на теми здравља и са њом повезаним, искорењивању болести и смањењу смртности и сиромаштва. Ту су такође и циљеви који се односе и на образовање, једнакост полова и еколошку одрживост (UN, A/RES/55/2). Остварујући континуитет у борби са глобалним проблемима у Уједињеним нацијама је 2015. године усвојена Агенда 2030 (*Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*). Агендом је постављено укупно 17 тематских циљева одрживог развоја (*Sustainable Development Goals – SDGs*), који су детаљније дефинисани у односу на претходне Миленијумске циљеве и састоје се из још 169 под циљева који треба да буду постигнути до 2030. године (UN, A/RES/70/1).

У најкраћем, одрживи развој као концепт усклађује економски раст, друштвену правду и очување животне средине, како би се задовољиле потребе садашњих генерација, а да се при томе не угрозе могућности будућих. У том оквиру, улога државних улагања постаје кључна, јер омогућавају покретање пројеката и иницијатива које подстичу одрживост и равномеран развој. Државне политике и улагања, стога, директно утичу на стварање услова за дугорочни баланс између економских, друштвених и еколошких циљева.

С тим у вези, и теоријски модели (попут модела теорије институционализма, економије стабилности, модела спреге екологије и економије, модела који наглашавају улогу државе у транзицији ка одрживом, модела транзиције ка одрживој економији, и др.) и

емпиријски налази потврђују круцијалну улогу државе и државног финансирања имплементационих мера политика одрживог развоја. Резултати емпиријских студија указују да јавна улагања у секторе производње роба и социјалних услуга значајно стимулишу одрживи развој (видети нпр: Mahgoub and Samak 2022, 376). С друге стране, такође се показује и да је у државама у развоју у ЕУ и централној Европи дугорочни утицај шокова јавног капитала на БДП често негативан. Ово сугерише да иако су јавне инвестиције кључне, њихова ефикасност зависи од ефикасне алокације и управљања ресурсима (Ocolişanu, G. Dobrotă and D. Dobrotă 2022). Као економски феномен, јавне инвестиције су нераскидиво повезане и са другим економским показатељима. Тако се на пример утврђује да је однос између јавних инвестиција и сувереног дуга веома сложен: високи нивои сувереног дуга могу отежати финансирање пројеката јавне инфраструктуре, што истиче потребу за одрживим моделима финансирања који не угрожавају економску стабилност (Agi and Koç 2018). Коначно, ефекти државних инвестиција у политике одрживог развоја зависе и од врсте инвестиција. Јавно-приватне инвестиције у енергетику показале су се као ефикасан начин за смањење емисије загађујућих материја, чиме се подржава одрживост животне средине. Ово указује да колаборативни модели инвестиција могу бити делотворни у остваривању циљева одрживог развоја који се односе на квалитет животне средине (Tabash et al. 2023). Поред овога, утврђено је и да стране директне инвестиције (СДИ) имају значајну улогу у остваривању циљева одрживог развоја у државама у развоју. Оне позитивно утичу на области као што су основна инфраструктура, чиста вода, санитарни услови и обновљиви извори енергије. Ипак, могу имати и негативне последице по животну средину, што истиче потребу за одрживим праксама улагања (Aust, Morais and Pinto 2020; Singh and Kapuria 2021).

У Агенди 2030 на више места се помиње важност и начини инвестирања како би се остварили циљеви. Конкретно гледано предлажу се различити видови инвестирања и подршке као што су СДИ, развојна помоћ, инвестиције пословног сектора и други видови улагања у активности које су од значаја (UN, A/RES/70/1). Конференција Уједињених нација о трговини и развоју познатија и као УНЦТАД (*United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD*) радила је анализу напретка у погледу регулисања и подстицања инвестиција у одрживи развој. Према

њиховој анализи на почетку примене циљева, владе држава своје политике фокусирали су првенствено на промоцији улагања. Мере и могућности за олакшавањем инвестирања нису биле препознате у документима како држава тако и других актера ни кроз међународне споразуме. Заједничким деловањем на глобалном нивоу предложен је Глобални акциони мени за олакшице улагања (*Global Action Menu for Investment Facilitation*) који је званично одобрен и од УНЦТАД. Овим документом предвиђене су конкретне акције које су према мониторингу УНЦТАД успеле у претходним годинама да помогну напредак у инвестирању. Конкретно оне су се фокусирали на олакшицама у процедурама регулативе, институционалне транспарентности, промоцији, рационализацији рада администрације и другом (UNCTAD 2023, 5–7).

Инвестиције у циљеве одрживог развоја представљају неопходан елемент како би се превазишли постојећи проблеми, посебно у државама у развоју. Према подацима УНЦТАД из 2014. године објављеним у Светском инвестиционом извештају (*World Investment Report*) указује се да у државама у развоју постоји почетни годишњи инвестициони „јаз” од око 2,5 билиона долара. На половини примене Агенде 2030 тај јаз инвестиција се повећао на преко 4 билиона долара у 2023. години у секторима одрживог развоја (UNCTAD 2023, 8–9). Разлог овоме јесу недовољна улагања и раст додатних потреба, а посебно након пандемије Covid–19 које је умногоме пореметила финансијске токове. Финансирање из јавног сектора остаје примаран извор финансирања, те је неопходан већи прилив приватних инвестиција, посебно што оне у државама у развоју нису на довољно високом нивоу (Zhan and Santos-Paulino 2021, 167–168).

Суочавање са инвестиционим јазом у секторима одрживог развоја посебно је изазовно у регионима са специфичним економским и политичким околностима, попут Западног Балкана. Појам Западни Балкан политичког је карактера и односи се на регион који се издваја због заједничке европске перспективе територија које га чине, а која произлази из приступа Европске уније у оквиру њене политике проширења. За економије Западног Балкана успостављање основа за економски и друштвени развој представља темељни приоритет, првенствено ради унапређења животног стандарда њихових грађана, али и ради стварања услова за улазак у ЕУ. Ови предуслови једнако су важни и за пут региона у одрживост на дугорочном плану. Упркос

извесним разликама, економије Западног Балкана деле кључне проблеме и препреке даљем (одрживом) развоју. Примера ради, ранија истраживања показала су да се као неки од највећих изазова (одрживом) развоју региона могу посматрати између осталог и депопулација, тј. тзв. „одлив мозга”, али и еколошки проблеми, тј. проблеми загађења животне средине (према Лазаревић и Матијевић 2021). У делу рада који следи аутори ће покушати и да идентификују и образложе изазове одрживом развоју за државе Западног Балкана у будућем периоду.

**ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ
ЕКОНОМИЈА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА**

Иако ове економије деле заједнички простор и од 2000. године развијају интензивне трговинске и инвестиционе односе, оне и даље имају различите нивое економског развоја, индустријализације и постигнутих резултата (Рапаић 2021, 170). Ради илустрације ових разлика, Табела 1 пружа преглед вредности њихових основних макроекономских показатеља за 2023. годину.

Табела 1: Основни макроекономски показатељи економија Западног Балкана за 2023. годину

	Албанија	БиХ	С. Македонија	Србија	Црна Гора
Номинални БДП у текућим USD (у милионима USD)	22.980	27.054	14.716	75.187	7.404
Реални раст БДП-а (проценат)	3,4	1,7	1	2,5	6,3
Инфлација мерена индексом потрошачких цена (проценат, просек за период)	4,8	6,1	9,4	12,1	8,6
Јавни приходи (проценат БДП-а)	26,8	41,3	34,9	42,6	42,2

Јавни расходи (проценат БДП-а)	30,4	42,2	39,6	44,8	41,6
Јавни дуг (проценат БДП-а)	57,2	26,9	54,1	49,7	60,8
Извоз робе (проценат БДП-а)	8,6	32	53,5	40,2	10,3
Увоз робе (проценат БДП-а)	30	52,8	72,3	49,7	53,2
Нето извоз услуга (проценат БДП-а)	16,1	8,1	5,3	4,3	24,2
Нето прилив страних директних инвестиција (проценат БДП-а)	5,9	3,2	3,8	5,5	6,2
Спољни дуг (проценат БДП-а)	51,8	54,4	82	67,2	129,9
Стопа незапослености (проценат, просек за период)	10,7	13,2	13,1	9,4	13,1
Стопа незапослености младих (проценат, просек за период)	22,2	30,1	29,3	25	23,3

Извор: WB 2024; WB n.d.

Економски развој региона у првој половини 2024. године показује разноврсне трендове, уз јасне разлике у динамици раста БДП-а, инфлацији, јавним финансијама, трговинским билансима и стопама незапослености. Док су Србија и Албанија предњачиле у економском расту, Северна Македонија и Црна Гора бележиле су спорији напредак, а Босна и Херцеговина показује знаке опоравка након успоравања у претходном периоду.

Раст БДП-а у Србији, који је износио 4,6% у првом и 4% у другом кварталу 2024, био је вођен приватном потрошњом и инвестицијама, док је нето извоз имао негативан допринос услед

високог нивоа увоза. Албанија је остварила раст од 3,6% у првом кварталу, при чему су кључни сектори били услуге и грађевинарство, док је Северна Македонија остварила просечан раст од 1,8%, са доминацијом домаће тражње и слабијим извозним резултатима. Црна Гора је успорила са 4,4% на 2,7% раста БДП-а између првог и другог квартала, због високог увоза који је умањио ефекат повећања приватне потрошње и инвестиција. Босна и Херцеговина, с друге стране, бележи опоравак са растом од 2,7% у првом кварталу, захваљујући јачању приватне потрошње.

Инфлација је у готово свим државама у опадању. Србија је бележила континуирани пад инфлације у првој половини године, али се она благо повећала у јулу због раста цена хране изазваног сушом. Слично томе, Црна Гора је имала просечну инфлацију од 4,6%, док је у Албанији инфлација стабилизована на ниском нивоу од 2,1% до јула, захваљујући дефлацији у секторима хране и пића. Северна Македонија је смањила инфлацију на 3%, иако основна инфлација остаје висока због притисака на раст плата и цена услуга. Босна и Херцеговина, пак, бележи најнижу стопу инфлације у региону, од 1,8% у јулу, у поређењу са 4% претходне године.

Јавне финансије показују мешовите резултате. Албанија је у првој половини 2024. остварила фискални суфицит захваљујући снажном расту буџетских прихода од 8%, док је Црна Гора, и поред суфицита од 0,4% БДП-а у првих седам месеци, забележила раст расхода за 17,9% због повећаних социјалних трансфера. У Србији су буџетски приходи порасли за 14,1%, предвођени доприносима за социјално осигурање и порезима, али су расходи расли нешто брже (15,2%), што је смањило суфицит у односу на претходну годину. Насупрот томе, Северна Македонија је суочена са фискалним дефицитом који би могао достићи 5,1% БДП-а до краја године, услед повећања плата и социјалних давања, уз истовремено смањење капиталних расхода.

Што се трговинских биланса тиче, све државе бележе изазове с растом увоза и падом извоза. У Албанији се дефицит текућег рачуна продубио због смањења извоза робе, док је у Црној Гори раст увоза надмашио извоз, уз смањење прихода од туризма. Србија очекује раст дефицита текућег рачуна на 4,1% БДП-а, док је Северна Македонија забележила дефицит од 1,2% БДП-а у првој половини године, упркос релативно стабилним приходима од услуга. Босна и Херцеговина, међутим, показује побољшање у текућем рачуну, захваљујући снажним СДИ приливима.

Јавни дуг варира међу државама. Албанија је успела да стабилизује свој дуг, док је Црна Гора забележила смањење на 60,8% БДП-а, иако екстерна задуженост остаје висока (130% БДП-а). У Северној Македонији јавни дуг је порастао на 61,5%, док је у Србији, после периода смањења, забележен раст на 52,6% БДП-а у јуну.

На тржишту рада бележи се благо побољшање. Србија има најнижу стопу незапослености у региону, која је пала на 8,2%, док је у Северној Македонији смањена на 12,5%. Међутим, незапосленост младих остаје проблем у региону, нарочито у Северној Македонији (26,9%). Црна Гора бележи пад незапослености на 11,4%, док у Босни и Херцеговини незапосленост благо расте, на 13,5%.¹

У целини, регион бележи раст привреде и побољшање тржишта рада, уз пад инфлације. Међутим, трговински биланси и јавне финансије остају изазови, док високи нивои јавног и екстерног дуга, посебно у Црној Гори и Северној Македонији, захтевају пажљиву фискалну политику. Приливи страних инвестиција су стабилни, пружајући додатну подршку економском развоју.

Ови и други економски изазови са којима се суочавају економије Западног Балкана могу значајно утицати на њихове капацитете и мотивисаност за улагања у одрживи развој, будући да су макроекономски показатељи, попут раста БДП-а, инфлације, јавних прихода и расхода, трговинских биланса, јавног дуга и СДИ, директно повезани са нивоом улагања у секторе попут обновљивих извора енергије, инфраструктуре и социјалних програма.

Висок раст БДП-а, попут оног у Србији, ствара повољну климу за јавна и приватна улагања у одрживи развој. Истраживања показују да државе са већим стопама раста БДП-а имају веће капацитете за алокацију средстава у одрживе пројекте (Sadorsky 2010; Marbuah and Boateng 2022). У том контексту, позитивни трендови у Србији и Албанији могли би олакшати инвестирање у зелену енергију и ефикасну инфраструктуру.

Ниска и стабилна инфлација, као у Албанији и Босни и Херцеговини, подстиче инвестиције, јер оваква инфлација смањује ризик за инвеститоре и повећава дугорочну предвидљивост (Fischer 1993; Alfaro, Kalemli-Özcan and Volosovych 2023). Насупрот томе, висока основна инфлација у Србији и Северној Македонији може

¹ Све ове економске изазове са којима се суочавају државе Западног Балкана сумирала је Светска банка у оквиру овогодишњег јесењег издања редовног Извештаја о Западном Балкану. (видети WB 2024).

обесхрабрити инвеститоре у секторима одрживог развоја због повећаних трошкова финансирања и нестабилних цена ресурса.

Пораст буџетских прихода у Албанији и Србији отвара могућности за већа јавна улагања у енергетску транзицију и еколошке пројекте. Међутим, повећање расхода у Северној Македонији и Црној Гори усмерено на плате и социјалне трансфере, уместо на капиталне инвестиције, може ограничити потенцијал за одрживи развој. Истраживања сугеришу да је структура јавних издатака кључна за подршку одрживим иницијативама (Aschauer 1989).

Дефицити текућих рачуна, као у Србији и Албанији, могу смањити расположивост средстава за финансирање одрживих пројеката. Истраживања показују да високи трговински дефицити често захтевају девизно задуживање, што ограничава улагања у мање профитабилне, али друштвено важне пројекте (видети Su and Urban 2023).

Висок јавни дуг, попут оног у Црној Гори и Северној Македонији, често доводи до смањене способности влада да финансирају одрживе пројекте због високих каматних обавеза (Reinhart and Rogoff 2010). С друге стране, ниска задуженост, као у Босни и Херцеговини, пружа веће могућности за улагања у инфраструктуру која подржава енергетску транзицију.

Снажан прилив СДИ у Србију и Албанију представљају важан извор финансирања за пројекте обновљиве енергије и еколошке инфраструктуре. Истраживања указују да СДИ могу директно допринети одрживом развоју када су усмерене на зелене технологије (Borensztein, De Gregorio and Lee 1998).

Висока незапосленост младих, као карактеристика региона, ограничава капацитет радне снаге да се укључи у индустрије повезане са одрживим развојем. Истраживања показују да висока запосленост стимулише потрошњу, а тиме и инвестиције у одрживи развој (Blanchard and Katz 1992; видети Verick 2023).

Узимајући у обзир наведене факторе, финансирање, односно јавна улагања у политике одрживог развоја могу бити ограничена у условима нестабилних економских показатеља. Државе са стабилним јавним финансијама, ниском инфлацијом и снажним приливом СДИ имају веће изгледе да спроведу зелену транзицију и социјално одговорне политике. Међутим, висок јавни дуг и трговински дефицити остају кључни изазови за регион.

ЕФЕКТИ ФИНАНСИРАЊА И ИЗАЗОВИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

Циљеви одрживог развоја представљају кључну стратегију за суочавање са бројним глобалним и регионалним изазовима. На Западном Балкану су посебно изражени проблеми у областима енергетике, заштите животне средине, економског раста и социјалне укључености, који захтевају иновативне и одрживе приступе за њихово превазилажење. Анализа у наставку се бави истраживањем тих изазова и њиховим утицајем на развој региона.

Остваривање циљева одрживог развоја повезаних са областима енергетике и животне средине представљају једне од највећих изазова за регион Западног Балкана. Ове теме су последњих година постале веома актуелне у јавности читавог региона. То је довело до препознавања њиховог значаја и од стране грађана, те и потребама за већим улагањима (Prelec, Cifakis and Bečev, 2023). На глобалном нивоу 2015. година није важна само због Агенде 2030, већ и због одржавања Париског климатског самита и убрзо усвојеног Париског климатског споразума (*The Paris Agreement*). Са овим споразумом почиње и нова етапа глобалне борбе са климатским изазовима (Матијевић и Спасојевић 2023, 23). Климатске акције постале су једна од главних тема глобалних актера и једно од кључних обележја које се тежи решити кроз циљеве Агенде 2030.

Када је о конкретним улагањима реч, најистакнутије јесте финансирање нових постројења за производњу „зелене енергије” из обновљивих извора. Енергетски сектор на Западном Балкану, уз делимичан изузетак Албаније, суочава се са двоструком транзицијом: са једне стране то је процес декарбонизације због огромне зависности од производње енергије из угља, а са друге стране то је отварање конкурентности тржишта које је централизовано (Đorić 2021, 74).

За прелазак на већи степен коришћења чисте енергије неопходна су значајна финансијска средства. Процене су да би у наредним годинама потенцијал инвестирања могао бити и до 35 милијарди евра када су само потенцијали из ветра и хидроенергије. Важну улогу у развоју тржишта које је претходно било умногоме централизовано, одиграле су развојне и донаторске институције. Међу њима се истичу Европска банка за обнову и развој (*European Bank for Reconstruction and Development – EBRD*), Европска инвестициона банка (*European Investment Bank – EIB*) или Инвестициони оквир

за Западни Балкан (*Western Balkans Investment Framework – WBIF*), као и многи други развојни програми (*Western Balkans Investment Framework 2020*).

Табела 2: Међународни финансијски токови као подршка истраживању и развоју чисте енергије и производњи обновљиве енергије у региону (у милионима долара)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Албанија	74.22	0.01	26.59	/	0.13	/	3.99	/	57.96	38.22
Босна и Херцеговина	104.48	176.57	7.05	3.99	89.19	1.48	22.29	3.98	0.49	0.81
Северна Македонија	20.69	/	/	0.01	5.18	8.88	0.00	23.31	11.96	138.46
Србија	14.72	3.72	4.89	19.67	412.76	107.4	14.41	11.27	13.91	42.4
Црна Гора	/	30.25	91.81	5.14	0.01	0.03	96.78	18.35	0.05	89.4

Извор: International Renewable Energy Agency [IRENA] 2024.

Табела 2 даје пресек међународних финансијских токова који доприносе укупном развоју производње чисте енергије у државама Западног Балкана. Подаци указују на постојање бројних „флукуација” у укупним годишњим износима. Иако су уложена значајна финансијска средства, проблем представља непостојање континуираног улагања. Током посматраног временског периода у највећој мери инвестиције су биле усмерене на покретање нових постројења за добијање зелене енергије из соларних и потенцијала из ветра. Ови извори у потпуности су били неискоришћени, а инвестиције су помогле делимични развој диверзификације енергетског микса ових држава (Gallop 2023, 4).

Процес декарбонизације на Западном Балкану један је од кључних изазова, али проблем са загађењем ваздуха није и једини еколошки проблем. Степен заступљености различитих еколошких проблема је веома висок, те захтева значајна финансијска средства како би се превазишли проблеми који због својих карактеристика неретко имају регионалне негативне ефекте (Matković Puljić et al. 2019). Проблеми адекватног одлагања отпада, отпадне воде и обезбеђивање квалитетне пијаће воде области су у које су неопходна улагања када је Западни Балкан у питању. Приступ пијаћој води и њен недостатак проблем су за становнике Северне Македоније, Босне и Херцеговине и Албаније (Bartlett, Bonomi and Uvalic, 2022; Arezina and Spasojevic 2022). Према подацима ОЕЦД у Србији 37% у

руралним и 56% воде у урбаним срединама испуњавају минималне захтеве квалитета (OECD 2021).

Иако не постоје званични подаци о укупним улагањима влада држава Западног Балкана када је област животне средине у питању (па и у реализацију циљева одрживог развоја уопште)², приметно је да се оне морају повећати. Државе Западног Балкана добијају значајна средства од ЕУ за потребе пројеката који се односе на заштиту животне средине (видети WBIF n.d.), међутим неопходно је и да саме владе издвајају већи удео својих БДП-а за ове проблеме (Šogorov Vučković, Piksiades and Trifunović 2022, 131–132). О овоме сведоче и истраживања почетком претходне деценије која су показала да је Србији неопходно улагање од око 10,6 милијарди евра зарад пуне имплементације ЕУ регулативе у области животне средине, док је средином прошле деценије Србија издвајала свега око 0,5% свог БДП-а за ову област (Матијевић 2020, 80–81).

Процес транзиције и међусобног преплитања кризних кретања унутар региона Западног Балкана умногоме је утицао на становништво. Услед тога долази до значајног одлива становништва и до одласка најчешће образованог младог становништва у иностранство у потрази за бољим условима живота. Према подацима из истраживања расте број особа (44% њих) који би напустили овај регион и то пре свега са жељом да оду у државе ЕУ или САД. Додатни проблем је жеља младих (њих 71%) који би напустили државе. Поред депопулације истиче се и то што млади који одлазе немају превелику жељу да се врате у матичне државе, већ своје планове углавном везују ка трајном настањивању у иностранству (Regional Cooperation Council [RCC] n.d.; Baletic 2024).

Недовољне прилике за запослење, као и услови живота приморавају младе на одлазак, што се надаље рефлектује и на

² Анализа база података званичних институција задужених за статистику у државама Западног Балкана (Албанија – *Republic of Albania Institute of Statistics – INSTAT*; Босна и Херцеговина – *Agencija za statistiku BiH*; Северна Македонија – Државен завод за статистика; Црна Гора – *Uprava za statistiku – MONSTAT*; Србија – Републички завод за статистику), показује да не постоје свеобухватни извештаји у којима су пописани подаци о инвестицијама ових држава у циљеве одрживог развоја. У склопу извештавања државе се базирају само на стопама напретка у остваривању циљева, као и пројекција даљег деловања и потреба различитих категорија становништва. Овакви подаци не постоје ни у базама релевантних међународних економских институција које су аутори анализирали (Светска банка, УН базе, ОЕЦД...). Подаци о инвестицијама и проценама остваривања циљева одрживог развоја у овим извештајима представљени су најчешће кумулативно. Западни Балкану укључен је у групацију држава Северне Америке и Европе, те је самим тим немогуће извући појединачне податке за државе Западног Балкана.

развој економија држава. Наиме, све државе региона улажу средства у образовање младих. Трошкови образовања младих расту са стадијумима школовања и док су најнижи у Црној Гори, највише се издваја (наспрам броја становника и очекивано) у Босни и Херцеговини и у Србији. Према прорачуну који укључује стадијуме образовања и броја особа које напуштају државе региона, као и губитке који настају јер те особе не утичу на развој БДП својим останком и радом (тзв. опортунитетни трошак), процењују се значајни губици. Подаци указују да трошкови особа које напуштају регион, државе коштају у опсегу од 840 милиона до 2,46 милијарди евра (Westminster Foundation for Democracy n.d.).

Сиромаштво је не случајно први на листи циљева одрживог развоја. Према подацима Евростата (*Eurostat*) за 2023. годину, на нивоу ЕУ 24,1% становника се сматрало субјективно сиромашним. Изузев Бугарске и Грчке, и делом Бугарске, Словачке и Румуније, све остале државе чланице су око наведеног просека или са бољим параметрима. Наспрам ЕУ просека, регион Западног Балкана значајно одступа, те се тако проценти крећу од око 40% у Србији, око 50% у Северној Македонији и Црној Гори, па све до близу 60% у БиХ (Eurostat 2024).

Проблеми са сиромаштвом повезани су и са приликама за запошљавање и квалитетом рада и радним правима запослених. Државе Западног Балкана пре самих улагања морају више радити на обезбеђивању основа за развој квалитетних услова рада и транспарентности послодаваца како би се заштитила права радника. У анализи параметара достојанственог рада на Западном Балкану мапирани су проблеми који се односе на поштовање права радника, квалитет посла и зарада, услове рада и безбедности на раду, начина запослења и другог. И док ови проблеми остају, државе су спремније да увезу радну снагу (Beta 2024), а домаћа радна снага одлази у земље ЕУ у потрази за бољим условима.

Остваривање циљева одрживог развоја представља глобални изазов. Миленијумски циљеви развоја постигли су напредак у бројним областима и спасили или омогућили бољи живот за милионе људи. Међутим, проблем који је остао после Миленијумске декларације јесте неуједначена регионална успешност њене имплементације (UN 2015). Један од примера јесте регион Блиског истока и Северне Африке (*Middle East and North Africa – MENA*) који погођен бројним проблемима и кризама што додатно отежава сарадњу у региону и могућности за имплементацију циљева (Stojanović i Spasojević 2022).

Наспрам примера региона са неповољним статусом као што је МЕНА, пред државама региона Западног Балкана стоје повољније могућности за развојем и сарадњом које могу учинити свеукупни квалитет живота грађана бољим. Посматрано из скоријег историјског угла, регион Западног Балкана је у највећој мери прошао процесе сукоба, територијалне дезинтеграције, санкција и стварања нових држава, што је успутно праћено тешким процесима транзиције друштва. Сходно својој незавидној позицији у европским оквирима и прошлости која и данас оставља трагове, Западни Балкан умногоме заостаје за ЕУ.

Крајем 2023. године Европска комисија је усвојила План раста за Западни Балкан (*Growth Plan for the Western Balkans*). Међу главним циљевима овог Плана издаваја се унапређење регионалне сарадње, интеграција актера у заједничко тржиште, те финансијска подршка бржем социо-економском сустизању ЕУ (ЕС 2023). Питање економске конвергенције је главни проблем који ЕУ жели да реши, с обзиром да је њеним недостатком Западни Балкан на око 35% просека ЕУ. Усвајањем новог финансијског инструмента у износу од шест милијарди евра за период 2024–2027. година, ЕУ тежи постизању двоструко већих привреда земаља Западног Балкана. Међу главним приоритетима јесу поред развоја привреде и финансијског тржишта и теме попут декарбонизације (ЕС n.d.). Напори ЕУ јесу да кроз различите видове улагања утиче на то да изазови са којима се и даље суочавају државе Западног Балкана буду превазиђени у највећој мери пре него што постану део заједнице.

У претходном делу рада истакнути су примери подршке од стране различитих актера развоју обновљивих извора енергије и подстицању решавања еколошких проблема. Реформски процеси иако често непопуларни и захтевни, поред усклађивања са политикама ЕУ кроз предприступне преговоре омогућују и директно остваривање циљева одрживог развоја. У првом реду Циљева 7 – Доступна и обновљива енергија и 13 – Акција за климу када су теме енергетике и декарбонизације. Иако је делом превазиђен проблем са отварањем тржишта и растом заинтересованост за улагања различитих инвеститора (домаћих и иностраних) у пројекте зелене енергије, остају и даље проблеми. Владе ових држава од '90-их година прошлога века нису озбиљније улагале у нове капацитете из обновљивих извора. Чак и данас инвестиције углавном долазе из приватних или подстицајних фондова. Уз то проблем представља непредвидивост

регулативе, несигурност тржишта и често нетранспарентност аукција (Frey 2024, 17–20).

Енергетска и са њоме повезана праведна транзиција један су од највећих изазова региона Западног Балкана. И даље висок степен зависност код скоро свих земаља од производње енергије из нискокалоричног угља представља проблем који се мора решити у складу са преузетим обавезама (Matković Puljić et al. 2019; Spasojević 2021). Еколошки проблеми чије се решавање огледа кроз циљеве: 6 – Чиста вода и санитарни услови, 11 – Одрживи градови и заједнице, 13 – Акција за климу, 14 – Живот под водом, 15 – Живот на земљи, такође су велики изазов. Државе Западног Балкана имају пуно посла пред собом када је питање степена квалитета животне средине у будућности. Ту се подразумевају знатно већа улагања у мониторинг квалитета основна три елемента, затим у модернизацију и отварање нових постројења за пречишћавање вода, али и бољи третман отпада. За све то неопходно је да владе опредељују више средстава из својих буџета (Ђогић 2021, 86–87).

Када је реч о димензији социјалне укључености, улагања се усмеравају на области социјалне заштите, осетљивих група и људских права, здравља, квалитета образовања, економског развоја, запошљивости и другог. Овај веома широки опус области сведен је на истицање појединих изазова који имају кључне утицаје на развој економија држава Западног Балкана, а уједно и даљег остваривања циљева. Вишедеценијска миграција пре свега младог становништва из овог региона ствара озбиљне проблеме чије последице могу бити још драстичније у будућности. С друге стране, сиромаштво, као и задовољство квалитетом живота, не само што могу имати утицај на претходно истакнуте миграције, него су још један од изазова који ове државе сврстава у групу оних са „негативним процентима”.

ЗАКЉУЧАК

Ова анализа показала је да су државе региона Западног Балкана сличне по успеху у реализацији циљева одрживог развоја и с њима повезаним инвестицијама. Регион Западног Балкана се суочава са великим проблемима у области енергетике, који укључују висок степен зависности од угља за производњу енергије, као и потребу за преусмеравањем на обновљиве изворе енергије. Такође, велики еколошки проблеми као што су загађење ваздуха и недостатак пијаће

воде захтевају додатна улагања у екосистеме, управљање отпадом и побољшање инфраструктуре. Један од кључних социјалних изазова на Западном Балкану је миграција младог становништва, која се наставља због недостатка радних места, сиромаштва и недостатка квалитетних услова живота. Процене указују да је велики број младих напустио регион, што има озбиљне последице на економски развој и будуће могућности за одрживи раст. Уз то, сиромаштво у овом региону остаје високо, са значајним одступањем од просека Европске уније. Свакако значајну улогу у развоју региона играју развојне и донаторске институције. Овај обухват финансијских ресурса омогућава неке позитивне трендове у развоју енергетских капацитета и инфраструктуре, али још увек постоји потреба за већим и континуиранијим улагањем од стране влада, које су често под великим финансијским притисцима.

Што се тиче предлога конкретних мера и политика које би могле подстаћи даље инвестиције у одрживи развој, владе држава Западног Балкана требало би да активно подстичу инвестиције у обновљиве изворе енергије и декарбонизацију. Поред европских фондова, важно је створити стабилну регулативу која ће омогућити транспарентне и сигурне аукције за приватне инвеститоре, као и побољшање инфраструктуре за складиштење енергије. Пример успешних мера из ЕУ може бити инспирација за додатно улагање у зелену енергију. За смањење миграције младих и њихову веће укључивање у развој региона, потребно је повећати инвестиције у образовни систем, као и развијати стратегије за запошљавање младих. Ово би требало да укључује стручне обуке и повећање инвестиција у иновације и предузетништво како би се створили нови пословни могућности у региону. Смањење загађења и побољшање водоснабдевања захтева значајну владину подршку. Владе би требало да издвајају већи део свог БДП-а за инфраструктуру у животној средини и примењују стратегије које ће побољшати квалитет живота и смањити регионалне неједнакости. Ово је од суштинског значаја за испуњавање циљева одрживог развоја у региону.

Економски трендови идентификовани у државама Западног Балкана, као што су висок раст БДП-а и стабилна инфлација, могу подстаћи инвестиције у одрживи развој, посебно у областима као што су обновљиви извори енергије и инфраструктура. Међутим, високи јавни дуг и трговински дефицити могу ограничити капацитете за финансирање ових пројеката. Свекупно посматрано, економска

стабилност и раст ће бити од пресудне важности за остварење циљева одрживог развоја у овом региону.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Лазаревић, Андријана, и Андреа Матијевић. 2021. „Конференција о будућности Европе – значај за регион Западног Балкана.” *Политичка ревија* 70 (4): 69–84. DOI: 10.22182/pr.7042021.4
- Матијевић, Андреа. 2020. „Кључни изазови Републике Србије у процесу приступања Европској унији у области животне средине и климатских промена.” *Администрација и јавне политике* 2020 (1): 71–87. DOI: 10.22182/ajp.1312020.4.
- Матијевић, Андреа, и Ненад Спасојевић. 2024. „Политичке науке на раскршћу? Изазови и перспективе научно-истраживачког рада.” У *Перспективе политичких наука у савременом друштву II*, ур. Ненад Спасојевић и Андреа Матијевић, 13–45. Београд: Институт за политичке студије.
- Рапаић, Стеван. 2021. „Привреде земаља Западног Балкана – место и улога Србије.” *Српска политичка мисао* 71 (1): 169–199. DOI: 10.22182/spm.7112021.8
- Рапаић, Стеван, и Андреа Матијевић. 2022. *Локални економски и одрживи развој у Србији*. Београд: Институт за политичке студије.
- Стојановић, Богдан, и Ненад Спасојевић. 2022. „Безбедност воде као чинилац еколошке безбедности и елемент сукоба у региону Блиског истока и Северне Африке.” *Међународна политика* 1184 (1): 7–32.
- Alfaro, Laura, Sebnem Kalemli-Özcan, and Vadym Volosovych, V. 2023. “Sovereign risks and macroeconomic stability.” *Economic Journal* 133 (649): 1187–1209.
- Aschauer, David Alan. 1989. “Is public expenditure productive?” *Journal of Monetary Economics* 23 (2): 177–200. DOI: 10.1016/0304-3932(89)90047-0
- Arezina, Vera, and Nenad Spasojevic. 2022. “Environmental Security in the Balkan Region.” In *Contemporary Issues in The*

Balkans, Middle East, Asia & Africa, ed. Nesrin Kenar, 53–68. London: IJOPEC Publication.

Ari, Ibrahim, and Muammer Koç. 2018. “Sustainable Financing for Sustainable Development: Understanding the Interrelations between Public Investment and Sovereign Debt.” *Sustainability* 10 (11): 1–25. DOI: 10.3390/su10113901

Aust, Viktoria, Ana Isabela Morais, and Inês Pinto 2020. “How does foreign direct investment contribute to Sustainable Development Goals? Evidence from African countries.” *Journal of Cleaner Production* 245 (1): 1–30. DOI: 10.1016/j.jclepro.2019.118823

Baletić, Katarina. 2024. “Reversing Youth Exodus From Western Balkans Will be Hard, Report Warns.” *BalkanInsight*. 14 October 2024. balkaninsight.com/2024/10/14/reversing-youth-exodus-from-western-balkans-will-be-hard-report-warns/.

Bartlett, Will, Matteo Bonomi, and Milica Uvalić. 2022. *The Economic and Investment Plan for the Western Balkans: assessing the possible economic, social and environmental impact of the proposed Flagship projects*. Brussels: European Parliament.

Beta. 2024. „Analiza: Države Zapadnog Balkana spremnije da uvoze radnike, nego da unaprede radna prava.” *NI*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. n1info.rs/biznis/analiza-drzave-zapadnog-balkana-spremnije-da-uvoze-radnike-nego-da-unaprede-radna-prava/.

Blanchard, Oliver Jean, and Lawrence F. Katz 1992. “Regional evolutions.” *Brookings Papers on Economic Activity* 1 (1992): 1–75.

Borensztein, Eduardo, Jose De Gregorio, and Jong-Wha Lee. 1998. “How does foreign direct investment affect economic growth?” *Journal of International Economics* 45 (1), 115–135. DOI: 10.1016/S0022-1996(97)00033-0

Đorić, Žarko. 2021. „Zelena ekonomija i održivi razvoj u zemljama Zapadnog Balkana.” *Ekonomске идеје и пракса* 41: 67–91.

European Commission [EC]. 2022. *EU Enlargement Policy: Sustainable Development and Economic Integration*. European Union Publications Office.

European Commission [EC]. n.d. “Growth Plan for the Western Balkans.” *European Commission*. Poslednji pristup: 1. novembar

2024. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en.
- Eurostat. 2024. "Subjective poverty by sex and age." *Eurostat*. Last update 4 October 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_sbfp01/default/table?lang=en.
- Fischer, Stanley. 1993. "The role of macroeconomic factors in growth." *Journal of Monetary Economics* 32 (3): 485–512. DOI: 10.1016/0304-3932(93)90027-D
- Frey, Barbara. 2024. "The Energy Transition in the Western Balkans: The Status Quo, Major Challenges and How to Overcome them." *The Vienna Institute for International Economic Studies*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://wiiw.ac.at/the-energy-transition-in-the-western-balkans-the-status-quo-major-challenges-and-how-to-overcome-them-dlp-6896.pdf>.
- Gallop, Pippa. 2023. "Sustainable renewables incentives: How are the Western Balkans doing?" *CEE Bankwatch Network*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://bankwatch.org/publication/sustainable-renewables-incentives-how-are-the-western-balkans-doing>.
- Green, Owen. 2001. "Environmental issues." In *The Globalization of World Politics*, eds. John Baylis and Steve Smith, 387–441. Oxford: Oxford University Press.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. 2024. *Renewable capacity statistics 2024*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.
- Mahgoub, Shima, and Nagwa Samak. 2022. "Achieving Sustainable Development in Egypt: Does Public Investment Matter?" *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 258 (2022): 367–380.
- Marbuah, George, and Kenneth Boateng. 2022. "Economic growth and green investments: Evidence from Africa." *Ecological Economics* 195 (2022): 107380.
- Matković Puljić, Vlatka, Dave Jones, Charles Moore, Lauri Myllyvirta, Rosa Gierens, Igor Kalaba, Ioana Ciuta, Pippa Gallop, and Sonja Risteska. 2019. *Hronično zagađenje ugljem: Akcija EU na Zapadnom Balkanu će unaprediti zdravlje i ekonomije širom Evrope*. Brisel. Health and Environment Alliance, Climate Action

Network Europe, Sandbag, CEE Bankwatch Network i Europe Beyond Coal.

Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, Jørgen Randers, and William W. III Behrens. 1972. *The Limits to Growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books, 1972.

Mebratu, Desta. 1998. "Sustainability and sustainable development: historical and conceptual review." *Environmental Impact Assessment Review* 18 (6): 493–520. DOI: 10.1016/S0195-9255(98)00019-5.

Ocolișanu, Andreea, Gabriela Dobrotă, and Dan Dobrotă. 2022. "The Effects of Public Investment on Sustainable Economic Growth: Empirical Evidence from Emerging Countries in Central and Eastern Europe." *Sustainability* 14 (14): 1–25. DOI: 10.3390/su14148721

OECD. 2021. *Multi-dimensional Review of the Western Balkans: Assessing Opportunities and Constraints*. Paris: OECD Development Pathways, OECD Publishing. DOI: 10.1787/4d5cbc2a-en.

Prelec, Tena, Nikolaos Cifakis, and Dimitar Bečev. 2023. „Zelene politike moći: Eksterni akteri i energetska tranzicija na Zapadnom Balkanu.” *Savetodavna grupa za javnu politiku Balkan u Evropi (BiEPAG)*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://www.biepag.eu/wp-content/uploads/2024/01/Green-Power-Politics-External-Actors-and-Energy-Transition-in-the-Western-Balkans-SRB.pdf>

Raworth, Kate. 2017. *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing.

Reinhart, Carmen M., and Kenneth S. Rogoff. 2010. "Growth in a time of debt." *American Economic Review* 100 (2): 573–578. DOI: 10.1257/aer.100.2.573

Regional Cooperation Council [RCC]. n.d. "Balkan Barometer 2023 Public Opinion." *Regional Cooperation Council*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. rcc.int/balkanbarometer/key_findings/2/.

Ruggerio, Carlos Alberto. 2021. "Sustainability and sustainable development: A review of principles and definitions." *Science of the Total Environment* 786: 1–11. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2021.147481.

Sachs, Jeffrey D. 2015. *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.

- Sadorsky, Perry. 2010. "The impact of financial development on energy consumption in emerging economies." *Energy Policy* 38 (5): 2528–2535. DOI: 10.1016/j.enpol.2009.12.048
- Singh, Neha, and Chesta Kapuria. 2021. "The effect of sustainability on foreign direct investment inflows: evidence from developing countries." *Social Responsibility Journal* 18 (4): 681–703. DOI: 10.1108/SRJ-08-2019-0289
- Spasojević, Nenad. 2021. „Aerozagađenje kao problem regiona Zapadnog Balkana i procene poboljšanja energetske saradnje.” U *Zbornik radova Regionalni razvoj i prekogranična saradnja*, ur. Bojan S. Đorđević, 969–980. Pirot: Srpska akademija nauka i umetnosti – ogranak u Nišu.
- Su, Chiao W., and Frauke Urban. 2023. "Trade imbalances and energy transition in the Belt and Road Initiative countries." *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 170: 112897.
- Šogorov Vučković, Jelena, Dušan Piksiades, and Ivan Trifunović. 2022. "Governmental investment in the environmental economy in the Western Balkan." *The European Journal of Applied Economics* 19 (1): 121–136. DOI: 10.5937/EJAE19-33686.
- Tabash, Mosab, Umer Farooq, Suhaib Anagreh, Mamdouh Abdulaziz Saleh Al-Faryan. 2023. "Contributing to sustainable development goals (SDGs) in environmental sustainability through public-private investment in energy: empirical evidence from EAGLE economies." *International Journal of Innovation Science* 16 (5): 838–854. DOI: 10.1108/IJIS-09-2022-0178
- United Nations [UN]. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oslo: Brundtland commission.
- United Nations [UN], A/RES/55/2 (2000), Resolution adopted by the General Assembly 18 September 2000.
- United Nations [UN]. 2015. *The Millennium Development Goals Report 2015*. New York: United Nations Publications. [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf).
- United Nations [UN], A/RES/70/1 (2015), Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015.

United Nations [UN]. 2024. *The Sustainable Development Goals Report 2024*. New York: United Nations Publications. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/>.

United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD]. 2024. *World Investment Report 2023: Investing in sustainable energy Overview*. Geneva: United Nations.

Verick, Sher Singh. 2023. "The Challenge of Youth Employment: New Findings and Approaches." *The Indian Journal of Labour Economics* 66 (2023): 421–437. DOI: 10.1007/s41027-023-00438-5

Western Balkans Investment Framework. 2020. "Investing in Clean Energy in the Western Balkans." *Western Balkans Investment Framework*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://wbif.eu/news-details/new-wbif-publication-investing-clean-energy-western-balkans>.

Westminster Foundation for Democracy. n.d. "The Cost of Youth Emigration in Western Balkan Countries: Regional Overview." *Westminster Foundation for Democracy* Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://www.wfd.org/sites/default/files/2024-04/WFD%20COYE%20ENG%20ALL.pdf>.

World Bank [WB]. n.d. "GDP (current US\$)." *World Bank*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=B>

World Bank Group [WB]. 2020. "Western Balkans Regular Economic Report: Rising Challenges to Sustainable Growth." *World Bank*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/3ade52db-8377-55a7-adbb-999308984efa>

World Bank Group [WB]. 2024. "Western Balkans Regular Economic Report." *World Bank*. Poslednji pristup: 1. novembar 2024. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report>

Nenad Spasojević*

Institute for Political Studies, Belgrade

Andrea Matijević**

Institute for Political Studies, Belgrade

KEY CHALLENGES OF WESTERN BALKAN ECONOMIES IN FINANCING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Resume

This paper examines the extent to which the economies of the Western Balkans are addressing the challenges of sustainable development through an analysis of their policies and approaches to achieving economic, social, and environmental goals. Implementing sustainable economic development requires a synergy between economic growth and development, accompanied by environmental protection. The research includes a review of key investment strategies and priorities undertaken by these countries over the past decade, considering specific national contexts, institutional capacities, and international commitments. The paper assesses the alignment of investment practices with the Sustainable Development Goals defined by the United Nations under the 2030 Agenda, as well as their coherence with the European Union's energy transition and environmental protection policies. The findings reveal differences among these economies in terms of investment focus but also highlight shared challenges, such as limited resources and macroeconomic instability. The study concludes that, despite notable progress, deeper integration of sustainable practices into national strategies is necessary to achieve long-term development objectives. Increased

* Email address: nenad.spasojevic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-8677-3834.

** Email address: andrea.matijevic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0001-8638-7653.

governmental commitment through greater investments in projects based on sustainable development principles can create developmental opportunities for Western Balkan countries, ultimately fostering their sustainable socio-economic development.

Keywords: *Western Balkans, sustainable development, investments, European Union, environment protection.*
